

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR VE KADRO: GENEL BİR DEĞERLENDİRME

2 Ocak 2026

Yıldırım Koç

KADRO Dergisi 1932 Ocak -1935 Ocak döneminde Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Şevket Süreyya (Aydemir), Vedat Nedim (Tör), İsmail Hüsrev (Tökin), Burhan Asaf (Belge) ve Mehmet Şevki (Yazman) tarafından yayımlandı.

KADRO hareketi değerlendirilirken gözden kaçırılmaması gereken önemli bir nokta, Şevket Süreyya'nın bu süreçteki belirleyici rolüdür. Şevket Süreyya, bilgi birikimi ve yaşadığı deneyimler ışığında Türkiye için bir sosyalizme geçiş modeli öngörüyordu. Önerilen, kapitalizmin ve sosyalizmin dışında üçüncü bir yol değil, sosyalizme geçişte sömürge ve yarı-sömürgelerin mücadelesine öncelik veren, bağımsızlıkçı, milliyetçi ve demokratik bir çiziydi.

Diğer bir deyişle, Şevket Süreyya Aydemir, eski TKP kadrolarının ve günümüzde de aynı anlayışı benimseyenlerin ileri sürdüğü gibi bir "dönek" değildi; tam tersine, Komintern'in 1920 yılı Temmuz-Ağustos aylarında toplanan ikinci kongresinde tartışılan ve sosyalizme geçişte Sovyetler Birliği'nin dayattığı mandacı politikalarından farklı öneriler savunan, son derece yetenekli bir kişiydi. Sovyetler Birliği'nin mandası olmayı kabul eden bazı eski TKP'lilerin Şevket Süreyya Aydemir'e saldırıları da gayet normal bir tepkidir.

Şevket Süreyya Aydemir'e göre, işçi sınıfının çok zayıf olduğu ve yoksul köylülüğün toprak ağalarına karşı bir mücadelesinin bulunmadığı koşullarda, Mustafa Kemal Paşa'nın gücü ve itibarı sayesinde ve etkili ve kapsamlı bir devletçilik uygulamasıyla, sınıf çatışmalarına yol açmadan, bağımsızlıkçı, milliyetçi ve demokratik bir sosyalizm "yukarıdan aşağıya" kurulabilirdi, "imtiyazsız sınıfsız bir toplum" yaratılabilirdi.

Bu proje, Mustafa Kemal Paşa'nın bağımsızlıkçı, milliyetçi, halkçı, cumhuriyetçi, laik, devletçi ve devrimci (inkılâpçı) modeliyle büyük ölçüde örtüşüyordu. Diğer bir deyişle, KADRO hareketi, yalnızca Mustafa Kemal Paşa'nın amaçlarına hizmet etmesi için talimatla geliştirilmiş bir girişim değildi. Stratejilerin artık tam olarak örtüşmediği durumda da KADRO'nun yayın hayatına son verildi.

Bu olguyu dikkate almadan KADRO'yu yalnızca Mustafa Kemal Paşa'nın bazı projeleri toplumun önder kesimine kabul ettirmesinin araçlarından biri olarak değerlendirenler, KADRO'nun yayın hayatının sona erdirilmesini yorumlamakta zorluk çekebilir.

Şevket Süreyya ve KADRO çok kapsamlı bir devletleştirme önerirken ve özel girişimi neredeyse tümüyle dışlarken, Mustafa Kemal Paşa, sermayedar sınıfın olası siyasi girişimlerini dikkate almakla beraber, ülkenin kalkınması için kimin katkısı olabilirse o katkıdan yararlanma çabasındaydı. Devletçiliğin kapsamı konusundaki farklılık Mustafa Kemal Paşa açısından sorun yaratabiliyordu. Özellikle de CHP Genel Sekreteri Recep Peker'in KADRO'ya ilişkin itirazları, yayının sona erdirilmesinde etkili oldu.

Şevket Süreyya, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğindeki zaferin, başka sömürge ve yarı-sömürge ülkeler için de bir örnek oluşturduğunu savunuyordu. Böyle bir anlayışla emperyalist güçlerin sömürgelerinde etkili olma çabası, çok ihtiyatlı bir dış politika izleyen Mustafa Kemal Paşa için sorun yaratabilirdi.

Diğer bir etmen, eski TKP'nin olası faaliyetleriydi. Bu yıllarda çeşitli kereler TKP tevkifatları yapıldı. TKP içinde bazı devlet görevlileri de vardı. Sovyetler Birliği'nin 1927 yılında kabul ettiği yeni çizgi ve bu doğrultuda Komünist Enternasyonal'in 1928 yılındaki 6.

Kongresi'nde alınan sekte kararların etkisi, Türkiye'de eski TKP'nin Mustafa Kemal Paşa dşmanı tavrına yansımıştı. Türkiye'de hızlandırılan sanayileşmeyle birlikte işçi sayısının artması, (çok zayıf olsa ve görevliler sayesinde kontrol altında bulundursa bile) eski TKP'nin işçi arasında çalışma yapma olasılığını artırıyordu. Ancak Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin 26 Ocak - 10 Şubat 1934 tarihlerinde yapılan 17. Kongresi'nde bu sekte tavır terk edilerek, faşizme karşı birleşik cephe politikası benimsendi. Bu politika, 1935 yılında Komünist Enternasyonal'in 7. Kongresi'nde daha da genişletilerek onaylandı.

Mustafa Kemal Paşa'nın SBKP'nin 17. Kongre kararlarını öğrendiğini ve eski TKP'nin Türkiye'deki faaliyetlerinin durdurulacağını bildiğini ve tahmin ettiğini düşünmek mümkündür (1936 yılındaki separat veya desantralizasyon kararı). Bu koşullarda, eski TKP'nin karşı propagandalarını önlemede KADRO'ya ihtiyaç da kalmamıştır.

Şevket Süreyya'nın, KADRO'nun yayınının durdurulması sonrasında bile sürekli olarak polis tarafından izlenmesi, önerdiği stratejinin bu açılardan yaratabileceği sakıncalar nedeniyle olsa gerektir.

Şevket Süreyya, Dünya Buhranı'nın da etkisiyle ekonomik ve toplumsal sorunların daha etraflı bir biçimde tartışıldığı dönemde, 15 Ocak 1931 tarihinde Ankara'da Türk Ocağı Genel Merkezi'nde "İnkılâp ve Kadro" konulu bir konferans verdi. Konferansta, yaygın görüşün aksine, "İnkılâbın bitmediğini" anlattı. Şevket Süreyya, bu görüşlerini Hakimiyet-i Milliye'de yayımlanan çeşitli makalelerle sürdürdü:

Şevket Süreyya'nın 22 Eylül 1931'de "İnkılâp Münevveri İnkılâp Emrinde", 28 Eylül'de "Eski Türk Münevveri ve Yeni Türk Münevveri", 7 Ekim'de "Plan ve Plansızlık", 17 Ekim'de "Halka Rağmen Fakat: Halk İçin", 1 Kasım'da "Akıl Değil Sistem, Mütefekkir değıl Organizatör", 13 Kasım'da "Sosyal Etatizm", 22 Kasım'da "Sosyal Nasyonalizm yahut Cemiyetçi Milliyetçilik", 6 Aralık'ta "En Büyük Tezat Karşısında Sınıf Mücadeleleri ve Millet Mücadeleleri", 7 Aralıkta "En Büyük Tezat Karşısında Sınıf Harpleri ve Millet Harpleri", 19 Aralık 1931 tarihinde de "Eski Vaterlo Yeni Vaterlo" yazıları yayımlandı. (İlhan Tekeli – Selim İlkin, *Bir Cumhuriyet Öyküsü, Kadrocular ve Kadro'yu Anlamak*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003;139-140) 1932 yılı Ocak ayında da KADRO'nun ilk sayısı çıktı.

Şevket Süreyya, 1920 yılında Komünist Enternasyonal'de tartışılmaya başlanan sömürge ve yarı-sömürgelerde anti-emperyalist mücadeleden sosyalizme geçiş tartışmalarını ve eski Çarlık Rusyası topraklarında Bolşeviklerin "Sovyet sosyalist cumhuriyetleri" kurma girişimlerini çok iyi izlemiş bir kişi olarak, 1930'lu yılların Türkiye koşullarına uygun bir "kapitalist olmayan yol"dan, Mustafa Kemal Paşa'nın büyük gücüyle, Türkiye'ye özgü bağımsızlıkçı, milliyetçi ve demokratik bir sosyalizme geçiş projesinin 1931-1934 döneminde, önce bir konferansla, ardından Hakimiyet-i Milliye'deki yazılarla ve sonra da KADRO Dergisi ve *İnkılâp ve Kadro* kitabıyla hayata geçirilmesini sağlamaya çalıştı. Bu programın Mustafa Kemal Paşa'nın projesiyle büyük ölçüde örtüşmesi sayesinde, KADRO Dergisi Türkiye'nin siyasi düşünce tarihinde önemli bir yere oturdu.

Şevket Süreyya Aydemir'in ve KADRO'nun çabaları, kapitalizm ve sosyalizm dışında veya arasında üçüncü bir yol değıl, sosyalizmin kurulmasına ilişkin Sovyetler Birliği modelinden farklı, Sovyetler Birliği'nin mandası olmaya karşı, işçi sınıfının çok zayıf olduğu ve yoksul köylülüğün ağalara ve şeyhlere karşı bir mücadelesinin olmadığı koşullarda, Atatürk'ün gücüne dayanarak, Türkiye'ye özgü bağımsızlıkçı, milliyetçi ve demokratik bir sosyalizm kurma girişimiydi.